Eduskunnan lakivaliokunta

LaV@eduskunta.fi

Jukka-Pekka Ujula
Kansliapäällikkö

19.2.2026

LAUSUNTO HE200/2025

Lausunto HE 200/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

Helsingin kaupunki antaa seuraavan lausunnon eduskunnan lakivaliokunnalle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamista.
Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia ja Oikeuspalveluvirastosta annettua lakia. Rikos ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia muutettaisiin siten, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sijaan sovittelupalvelujen järjestämisestä vastaisi Oikeuspalveluvirasto.

Voimassa olevat sopimukset nykyisten sovittelupalvelujen tuottajien kanssa siirtyisivät Oikeuspalveluvirastolle. Sovittelun edellytykset säilyisivät ennallaan ja sovittelijoina toimisivat edelleen vapaaehtoiset sovittelijat.

Esityksessä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelujen järjestäminen ehdotetaan siirrettäväksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle. Jatkossa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sijasta sovittelupalvelujen järjestämisestä vastaisi Oikeuspalveluvirasto. Lisäksi tehtäisiin muita pienempiä viraston toimintaedellytyksiä parantavia säännösmuutoksia. Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

Ehdotettujen lakimuutosten tavoitteena on hallituksen esityksen mukaan parantaa edellytyksiä sovittelun käytön lisäämiseksi, kun sovittelupalvelut ovat selkeämmin osa oikeusjärjestelmää ja rikoksentorjuntaa. Sovittelun ohjauksen siirtyminen oikeusministeriöön vastaisi myös paremmin kansainvälistä käytäntöä.

Helsingin kaupunki on antanut lausunnon 25.11.2025 oikeusministeriölle rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta HEL 2025-017163 59 §, jossa Helsingin kaupunki toteaa, että hallituksen esitys luonnoksesta on hyvin perusteltu ja kannatettava. Nyt lausuttava lopullinen hallituksen esitys on huomioinut kattavasti eri lausuntojen antajien näkemyksiä sekä Helsingin kaupungin aiemmassa esityksen luonnoksessa esiin tuodut asiat, jotka niin ikään ovat kokonaisuutena pääosin kannatettavia. Helsingin kaupunki haluaa kuitenkin edelleen nostaa erityisesti esille sovittelulain 21 a §:n pykälän, jossa todetaan palveluntuottajan palveluksessa olevan henkilöstön ja sovittelijan vastuista.

Palveluntuottajat ja sovittelutoimistot

Sovittelupalveluja tuottaa 17 palveluntuottajaa, joista suurin osa on julkisyhteisöjä eli kuntia (4) ja hyvinvointialueita (6). Lisäksi palveluntuottajina on 7 järjestöä. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia sovittelutoimistojen tehtäviin eikä palveluntuottajille maksettaviin korvauksiin.

Siirtymäsäännösten mukaan voimassa olevat sopimukset siirtyisivät Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta Oikeuspalveluvirastolle, joten lain voimaan tullessa palveluja tuottavat palveluntuottajat jatkaisivat toimintaansa. Järjestämisvastuun siirtyessä Oikeuspalveluvirastolle sovittelutoimistoihin vaikuttavat muutokset liittyvät muun muassa koulutusjärjestelyihin, tietojärjestelmän ylläpitoon ja kehittämiseen sekä yhteydenpitotapoihin. Lisäksi pidemmällä aikavälillä se, millaisia asioita Oikeuspalveluvirasto painottaa sopimusohjauksessa ja valvonnassa, voi vaikuttaa palveluntuottajien toimintaan.

Kaupunginhallitus on aiemmin antanut lausunnon 12.04.2021 §259 koskien sovittelupalvelujen siirtämistä oikeusministeriön hallinnonalalle. Lausunnossa Helsingin kaupunki totesi, että hallinnonalan siirrossa on kaupungin kannalta kyse valtion sisäisestä uudelleenorganisoinnista, jolla ei ole olennaista vaikutusta palvelun tuottamiseen Helsingissä.

Hallituksen esityksellä ei olisi suurta vaikutusta Helsingin kaupunkiin palveluntuottajana, sillä voimassa olevat sopimukset nykyisten sovittelupalvelujen tuottajien kanssa siirtyisivät hallituksen esityksen luonnoksen mukaan Oikeuspalveluvirastolle sellaisenaan.

Helsingin kaupunki kuitenkin totesi edellä mainitussa lausunnossaan, että lakimuutoksilla on todennäköisesti vaikutuksia sovittelun valtakunnalliseen kehittämistyöhön, viranomaisten toimintaan palveluntuottajien yhteistyökumppaneina sekä sovittelun asiakkaisiin. Vaikutukset ovat pääasiassa vähäisiä tai nykytilaan nähden myönteisiä.

Sovittelun hallinnollinen siirto oikeusministeriön hallinnonalalle voi pitkällä aikavälillä edistää sovittelutoiminnan valtakunnallista kehittämistyötä, lisätä sovittelun käyttöä sekä edistää rikoksentorjuntatyötä. Yhteisten toimintatapojen kehittämistyötä tulee kuitenkin aktiivisesti jatkaa myös muiden ministeriöiden hallinnonalojen, kuten opetus-, nuoriso-, sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kanssa.

21 a §. Palveluntuottajan palveluksessa olevan henkilöstön ja sovittelijan vastuu

Esityksessä ehdotetaan, että lakiin lisätään uusi pykälä, jossa säädetään sovittelijoiden ja palveluntuottajan palveluksessa olevien sovittelulain mukaisiin tehtäviin osallistuvien henkilöiden rikosoikeudellisesta vastuusta ja vahingonkorvausvelvollisuudesta.

Monet lausunnonantajat ja useat palveluntuottajat sekä sovittelutoimistot lausuivat esityksen luonnokseen, että säännöstä tulisi vielä arvioida ja sen perusteluja tulisi selventää. Epäselvänä pidettiin muun muassa sitä, koskeeko rikosvastuu myös muita velvollisuuksia kuin salassapitoa. Jatkovalmistelussa arvioitiin, että säännös virkavastuusta on edelleen tarpeen.

Lakivaliokunta on sovittelulakia koskeneessa mietinnössään (LaVM 13/2005, vp) todennut käsityksenään, että sovittelutoiminnan vastuuhenkilö, sovittelunohjaaja ja sovittelija ovat rikoslain 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa tarkoitettuja julkista valtaa käyttäviä henkilöitä ja että heihin voidaan soveltaa rikoslain 40 lukuun sisältyviä virkamiehiä koskevia virkarikossäännöksiä. Lainkohdan nojalla rikosvastuun piiriin kuuluu muun muassa sovittelutoimistojen laissa säädettyjen päätösten tekeminen sovittelun aloittamisesta ja keskeyttämisestä.

Virkavastuu pykälän nimi on esityksessä muutettu ja esityksen perusteluja on lausuntopalautteen johdosta täydennetty. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi

perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisesti säännökset rikosoikeudellisen virkavastuun soveltamisesta sovittelijoihin ja palveluntuottajien henkilöstöön heidän hoitaessaan sovitteluun liittyviä tehtäviä.

Käsillä olevassa lakiesityksessä vapaaehtoisten sovittelijoiden vaitiolovelvollisuudesta ja heidän hallussaan olevien asiakirjojen salassapidosta säädettäisiin edelleen asiasisällöltään samoin kuin voimassa olevassa säännöksessä. Vapaaehtoiset sovittelijat eivät ole sovittelutoimiston palveluksessa eikä sovittelijoiden laissa säädettyjen tehtävien arvioida edellyttävän julkisen vallan käyttämistä ainakaan siten, että julkisuuslaki tulisi lähtökohtaisesti soveltamisalansa perusteella sovellettavaksi vapaaehtoisen sovittelijan tehtäviin. Toisaalta vapaaehtoisten sovittelijoiden tehtävien ei myöskään arvioida edellyttävän viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain soveltamista kokonaisuudessaan, koska vapaaehtoisen sovittelijan tehtävä rajoittuu sovittelutoimiston osoittamiin yksittäisiin sovittelutehtäviin.

Tehtävä edellyttää kuitenkin luottamuksellisuutta, mistä syystä esityksessä ehdotetaan, että vapaaehtoisten sovittelijoiden sovittelutehtävään liittyvään vaitiolovelvollisuuteen ja heidän hallussaan oleviin salassa pidettäviin asiakirjoihin sovelletaan näiltä osin julkisuuslain säännöksiä.

Helsingin kaupunki pitää hyvänä lakiesitykseen tehtyjä täsmennyksiä, jossa vapaaehtoisten sovittelijoiden sovittelutehtävään liittyvään vaitiolovelvollisuuteen ja heidän hallussaan oleviin salassa pidettäviin asiakirjoihin sovelletaan näiltä osin julkisuuslain säännöksiä. Sen sijaan Helsingin kaupunki suhtautuu kriittisesti siihen, että vapaaehtoisiin sovittelijoihin sovellettaisiin rikosoikeudellista virkavastuuta. Useat Helsingin sovittelutoiminnan sovittelijat ovat tuoneet voimakkaasti esiin sen, että vapaaehtoistyötä ei voi eikä pidä rinnastaa ammattityöhön, eikä näin ollen käyttää rikosoikeudellisen virkavastuun perusteluita julkisen vallan käytöstä. Sovittelulakiin voitaisiin lisätä toteamus sovittelijoita koskevasta huolellisuusvelvoitteesta, joka sisältäisi vastuuseen liittyvää määrittelyä. Mikäli lainsäädännössä tulee uusia vapaaehtoisia sovittelijoita koskevia säädöksiä, tulee valtakunnallisesti kiinnittää huomiota asian selkeään viestintään ja koulutukseen, jotta tiukennukset eivät nosta liiaksi kynnystä jatkaa sovittelijana.

Tiedonsaanti

Sovittelutoimistojen toimintaan vaikuttavat lisäksi tiedonsaantia koskevien säännösten muutokset, joiden tarkoituksena on selkiinnyttää sovittelutoimistojen oikeutta saada tietoja sovittelualoitteita tekeviltä ja muilta tahoilta. Lakiin ehdotetaan uutta säännöstä, jonka mukaan sovittelutoimistoilla on oikeus saada sovittelualoitteen tehneiltä viranomaisilta välttämättömiä tietoja sovittelun edellytysten arviointia varten. Muutoksen arvioidaan vaikuttavan siihen, että esimerkiksi kouluilta saattaa tulla aiempaa enemmän aloitteita. Lisäksi tiedonsaantia koskevien muutosten arvioidaan edellyttävän yhteisten toimintatapojen luomista sovittelualoitteita tekevien viranomaisten kanssa.

Sovittelun hallinnollinen siirto oikeusministeriön hallinnonalalle ei vaikuta paikallisten viranomaisten yhteistyöhön. Sen sijaan tietojensaantisäännöksen selkeyttäminen voi helpottaa yhteistyön tekemistä sovittelutoimiston ja eri viranomaisten välillä merkittävästi. Tämä kuitenkin edellyttää aktiivista tietoisuuden lisäämistä tietojensaantisäännöksen vaikutuksista valtakunnallisella sekä paikallisella tasolla.

Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan ehdotetut muutokset ovat sovittelun asiakkaiden asemaa ja oikeuksia parantavia. Tietosuojasäännös parantaa sovittelun asiakkaiden tietosuojaa, sekä mahdollistaa sujuvamman ohjauksen sovit telutoimiston palvelujen piirin.

6 § Neuvottelukunta

Esityksessä ehdotetaan, että 6 ja 7 §:n säännöksiä neuvottelukunnasta ja palvelujen järjestämisvelvollisuudesta muutetaan neuvottelukunnan ja Oikeuspalveluviraston vastuunjaon selkiinnyttämiseksi. Lisäksi 7 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi virke, jonka mukaan Oikeuspalveluvirastolle kuuluu osana palvelun järjestämisvelvollisuutta sovittelun ohjaaminen, seuranta ja kehittäminen. Sovittelutoiminnan kehittäminen ja sujuvuus edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonaloilla toimivien sovittelualoitteita tekevien viranomaisten kuten poliisin, sosiaaliviranomaisten ja koulujen sekä erilaisten palveluntuottajien ja järjestöjen välillä.

Sovittelun ohjaukseen liittyvien säännösten selkeyttämiseksi ehdotetaan, että pykälään lisätään nimenomainen säännös, jonka mukaan järjestämisvelvollisuuteen kuuluu ohjaus, seuranta ja kehittäminen. Neuvottelukunnan tarkoitus puolestaan olisi yleisempi sovittelun valtakunnallisen kehittämisen tukeminen ja yhteistyön edistäminen. Muutoksella ei olisi vaikutusta Oikeuspalveluvirastolle siirtyviin tehtäviin, koska kyseisten tehtävien katsottaisiin kuuluvan ilman säännöstäkin järjestämistehtävän piiriin. Muutos on tarpeen kuitenkin neuvottelukunnan ja viraston vastuiden ja tehtäväjaon selkiinnyttämiseksi säädöstasolla. Lisäksi ehdotetaan, että neuvottelukuntaa koskevaa säännöstä ajanmukaistetaan ja muutetaan joustavammaksi. Säännös on ollut muuttamattomana voimassa sovittelulain voimaantulosta lähtien. Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan vastuunajon selkeytys neuvottelukunnan ja Oikeuspalveluviraston osalta on perusteltua.